

Jerzyk

nasz skrzydlaty sąsiad

Scenariusz lekcji o jerzyku prowadzonej z użyciem karty pracy

Wstęp

Scenariusz, który oddajemy w Państwa ręce stanowi propozycję zajęć prowadzonych w terenie z użyciem stworzonej w tym celu karty pracy.

W związku z charakterem zajęć terenowych, które nie mogą być do końca zaplanowane i wymagają od nas dostosowania się do sytuacji (nie zawsze udaje nam się zaobserwować konkretne gatunki ptaków, czy miejsca ich gniazdowania), kolejność przedstawionych w scenariuszu punktów proszę traktować, jako jedną z wielu możliwych. W rzeczywistości dynamika lekcji zależy będzie od wielu czynników, w tym oczywiście od indywidualnego sposobu prowadzenia zajęć przez każdego z Państwa, wieku i kompetencji uczniów, otoczenia szkoły i możliwości „technicznych” przeprowadzenia zajęć. W jednym wypadku będzie to więc spacer w okolice budynku, gdzie gniazdują jerzyki, czy wiszą przygotowane dla nich skrzynki lęgowe, w innym terenowa część zajęć ograniczy się do wyjścia na boisko szkolne i obserwacji latających jerzyków, oraz okolicznych budynków. Niezależnie od tego, gorąco zachęcamy Państwa do prowadzenia zajęć terenowych. Z obserwacji pedagogów potwierdzonych wieloma badaniami wynika, iż bezpośrednio doświadczenia ucznia, oparte na obserwacji i osobistym przeżyciu pełnią ogromną rolę w opanowywaniu zagadnień przyrodniczych.

O jerzyku

Jerzyk jest jednym ze sztandarowych miejskich gatunków ptaków – przez całe lato możemy obserwować go w pobliżu jego gniazd w budynkach i podczas żerowania wysoko na niebie. Jerzyk jest chronionym gatunkiem ptaka, który gniazduje prawie wyłącznie w rozmaitych niszach w budynkach (przede wszystkim w miastach). Głównym zagrożeniem dla jerzyka jest utrata miejsc gniazdowania, związana z niewłaściwie prowadzonymi pracami termomodernizacyjnymi, podczas których zatykane są otwory, gdzie gniazdują jerzyki. Jeżeli dochodzi do tego w okresie, kiedy jerzyki mają lęgi, nierzadko zamurowywane lub zakratowywane są gniazda z jajami, pisklętami, a także dorosłymi osobnikami. W odróżnieniu od pozostałych gatunków ptaków, które zakładają gniazda w budynkach, dla jerzyka jest to praktycznie jedyne miejsce rozrodu, a więc utrata takich miejsc wiąże się z poważnym zagrożeniem dla gatunku.

Jerzyk jest pożytecznym mieszkańcem miast – poza tym, że wraz z innymi gatunkami ptaków ożywia nasze betonowe osiedla, jest naszym sprzymierzeńcem w walce z komarami i meszkami. Jerzyk bowiem żywi się wyłącznie owadami o niewielkich rozmiarach.

Scenariusz zajęć

Poziom nauczania: szkoła podstawowa

Czas trwania: 1-2 godziny lekcyjne

Cele zajęć:

- uczeń zwraca uwagę na ptaki związane z krajobrazem miejskim, jako na elementy dzikiej przyrody terenów zurbanizowanych;
- uczeń potrafi rozpoznać jerzyki i odróżnić je od jaskółek;
- uczeń potrafi rozpoznać inne ptaki gniazdujące w budynkach;
- uczeń zna podstawowe aspekty biologii jerzyka;
- uczeń wskazuje związki między jerzykiem a człowiekiem: podobne „miejsce zamieszkania”, pożyteczną z punktu widzenia człowieka rolę, jaką pełni jerzyk zjadając duże ilości drobnych owadów;
- uczeń rozpoznaje, jakie są zagrożenia jerzyka i wie jak można im przeciwdziałać;
- uczeń rozumie, że stan środowiska przyrodniczego zależy od działań podejmowanych przez człowieka i że negatywny wpływ takich działań na przyrodę można minimalizować.

Metody pracy: pogadanka, praca z kartą pracy, elementy burzy mózgów, obserwacja, gra dydaktyczna.

Pomoce dydaktyczne: karty pracy, lornetki, ołówek/długopis, ewentualnie sztywna podkładka pod kartę pracy.

Przygotowanie do zajęć:

1. Przygotowanie merytoryczne
Nauczyciel zapoznaje się z elementami biologii jerzyka (można skorzystać z dostępnych atlasów czy książek o ptakach lub ze strony internetowej www.bocian.org.pl/jerzyk).
2. Wybór miejsca zajęć
Spacerując w okolicach szkoły nauczyciel próbuje odszukać ciekawe miejsca związane z tematem lekcji o jerzyku: budynki, gdzie gnieźdzą się jerzyki, wiszą budki dla jerzyków lub w których znajdują się nieduże otwory do stropodachów, czy inne nisze.
Jak rozpoznać budynek, gdzie znajduje się kolonia jerzyków? W okresie od maja do sierpnia w godzinach przedpołudniowych i wieczornych jerzyki latają w pobliżu takiego budynku, w którym mieści się ich kolonia. Nieco trudniej zaobserwować ptaki w pobliżu budynków, gdzie gniazdują pojedyncze pary. Przy dłuższej obserwacji możemy zauważyć jerzyki wlatujące do gniazd (do stropodachów, pod parapety, w inne nisze w budynkach). Pod otworami w budynkach zajętych przez ptaki (jerzyki, ale także inne gatunki), często możemy zaobserwować charakterystyczne, ciemne „półokręgi”, które są śladami po ścierających się piórach na ogonie. Budki dla jerzyków mają charakterystyczne proporcje. Nauczyciel może zapoznać się z ich wyglądem czytając komiks, znajdujący się na ulotce edukacyjnej, lub odwiedzając stronę: www.bocian.org.pl/jerzyk/skrzynka.
3. Jeśli w szkole nie ma lornetek, nauczyciel prosi uczniów, którzy posiadają własne lornetki o ich przyniesienie na zajęcia.

Przebieg lekcji:

I. Wprowadzenie

W ramach wprowadzenia do tematu zajęć nauczyciel może zadać uczniom kilka pytań:

- Jakie znacie gatunki ptaków, które spotykamy w mieście, które widzimy na co dzień np. idąc, czy wracając ze szkoły?
- Czy podczas późnowiosennych i letnich miesięcy widujecie latające stadami między i ponad budynkami niewielkie ptaki o ciemnej sylwetce? Jak się te ptaki nazywają? Jeśli uczniowie

nie wiedzą o jakie ptaki chodzi, nauczyciel może pokazać im sylwetkę jerzyka z karty pracy i zapytać uczniów jaki to ptak. Jeśli uczniowie powiedzą, że ten ptak to jaskółka, lub nie znają nazwy ptaka, nauczyciel może zapytać uczniów jak nazywa się niewielki ssak, który ma kolce na grzbiecie i w ten sposób nawiązać do nazwy ptaka – jerzyka.

- Nauczyciel pytając uczniów o poszczególne cechy jerzyka (jakiego jest koloru? Jakie są jego skrzydła? Jaki jest stosunek długości skrzydeł do długości ogona?) zaznacza różnice między jerzykiem, a najczęściej spotykanym w mieście gatunkiem jaskółki – oknówką.

II. Część organizacyjna

Nauczyciel zapraszając uczniów na wycieczkę w poszukiwaniu jerzyków pyta: czy waszym zdaniem w pobliżu naszej szkoły, też możemy spotkać jerzyki? Czy chcielibyście wcielić się w rolę badaczy – ornitologów i przekonać się o tym samodzielnie? Nauczyciel rozdaje uczniom karty pracy i prosi, aby na razie nie otwierali kart. Uczniowie zabierają ze sobą ołówek lub długopis. Nauczyciel rozdziela też między grupami uczniów lornetki, jeśli nimi dysponuje oraz tłumaczy w jaki sposób prawidłowo się nimi posługiwać.

III. Zajęcia terenowe

1. *Powiedz mi, jak wyglądasz, a powiem ci, jak żyjesz*

Już po wyjściu ze szkoły nauczyciel prosi uczniów aby spojrzeli w górę i uważnie rozejrzeli się w poszukiwaniu jerzyków. Jeśli jerzyki latają w pobliżu, nauczyciel daje uczniom czas na dokładne przyjrzenie się jerzykom przez lornetkę.

Następnie uczniowie otwierają karty pracy na stronie, gdzie znajduje się sylwetka jerzyka oraz białe pola do wypełnienia. Nauczyciel zadaje uczniom pytania typu: Czy jerzyk ma duży i silny dziób? Czy takim dziobem byłby w stanie miażdżyć łupiny nasion lub pancerze dużych owadów? Jak myślicie, jakim pokarmem może żywić się ptak, który ma niewielki, delikatny dziób? Czy jerzyki, które obserwowaliście latały powoli i ociężale, czy szybko i zwrotnie? Jakie cechy budowy jerzyków pozwalają im latać w taki sposób? Czy jerzyk ma długie nogi? Uczniowie odpowiadając na pytania, zastanawiając się nad nimi, próbują sami dostrzec zależności między budową ciała a trybem życia ptaka. Zadaniem nauczyciela jest naprowadzanie ich na te odpowiedzi, dopowiadanie ciekawostek. Po omówieniu każdego aspektu budowy (skrzydła – sposób lotu, dziób – pokarm, nogi – brak przystosowania do naziemnego trybu życia) uczniowie wpisują wnioski w puste pola na karcie pracy.

2. *Jerzyk – nasz skrzydlaty sąsiad*

Nauczyciel pyta uczniów, czy wiedzą, gdzie jerzyki zakładają gniazda. Uczniowie podają swoje propozycje, nauczyciel nie mówi, która z nich jest prawidłowa, lecz prosi uczniów o przeczytanie znajdującego się na karcie pracy komiksu.

Nauczyciel zadaje uczniom pytania dotyczące przeczytanego komiksu: gdzie zakładają gniazda jerzyki? Gdzie zakładały gniazda kiedyś? Co zagraża jerzykom? Czy waszym zdaniem jerzyki warto chronić? Dlaczego? W jaki sposób można pomóc jerzykom? Czy w budkach dla jerzyków mogą zamieszkać też inne ptaki?

3. *Obserwujemy miejsca gniazdowania jerzyków*

Jeśli nauczyciel zna miejsca w okolicach szkoły, gdzie wiszą budki dla jerzyków, lub gdzie znajdują się gniazda jerzyków, ta część zajęć powinna się odbyć właśnie tam. W takim wypadku nauczyciel może poświęcić chwilę na obserwację budynku, gdzie gniazdują jerzyki i próbę uchwycenia momentu, w którym jerzyki wlatują w szczeliny, gdzie mają gniazda.

Jeśli nie ma w pobliżu szkoły takich miejsc, nauczyciel wraz z uczniami obserwują okoliczne lub mijane podczas spaceru budynki. Nauczyciel prosi uczniów o wyszukanie w nich takich miejsc, które mogą być potencjalnym miejscem do założenia gniazd przez jerzyki.

4. W budynkach gniazdują także inne gatunki ptaków

Bardzo prawdopodobne jest, że podczas zajęć uczniom uda się zaobserwować inne gatunki ptaków gniazdujących w budynkach (kawkę, jaskółkę oknówkę, wróbla, pustułę). W takim wypadku nauczyciel zwraca uwagę uczniów na ww. gatunki ptaków, prosi uczniów o ich odszukanie i podpisanie na karcie pracy, oraz zwrócenie uwagi na ukazane na rysunku ich przykładowe miejsca gniazdowania. Tu nauczyciel może też zwrócić uwagę uczniów na fakt, że wielkość otworu do gniazda jest związana z wielkością ptaka. Ponieważ ilość dogodnych miejsc na założenie gniazda jest ograniczona, drobne ptaki byłyby przepędzane z miejsc o dużych otworach wlotowych przez większe ptaki. Konkurencja występuje także między gatunkami o podobnej wielkości oraz pomiędzy osobnikami tego samego gatunku.

5. Podsumowanie

Nauczyciel podsumowuje zdobyte podczas zajęć wiadomości, pyta uczniów, co im się najbardziej na zajęciach podobało, co ich najbardziej zdziwiło? Nauczyciel zachęca uczniów do pokazania rodzicom przeznaczonej dla dorosłych strony na karcie pracy, gdzie znajduje się krótki tekst o jerzyku.

6. Zabawa ruchowa „Ptasi berek”

Nauczyciel wyznacza miejsce, gdzie odbywać się będzie zabawa (np. boisko szkolne). Dobrze, aby było to miejsce o wyznaczonych granicach. Nauczyciel pyta uczniów, czy wiedzą czym żywią się pustułki i tłumaczy, że pustułki to ptaki drapieżne. Żywią się one pokarmem, którego jest dużo i jest łatwo dostępny w okolicach, gdzie się gnieźdzą. Dlatego też dużą część pokarmu pustulek żyjących w krajobrazie rolniczym stanowią drobne gryzonie, natomiast pustulek miejskich – nieduże ptaki.

Nauczyciel wyznacza jednego ucznia, który będzie pustułą, pozostali uczniowie będą drobnymi ptakami: wróblami, jerzykami, jaskółkami (uczniowie mogą wyobrazić sobie, w jakie gatunki się wcielają). Dzieci tworzą trzyosobowe zespoły. Dwójka dzieci z zespołu trzymając się za uniesione ręce tworzy „bramę” do gniazda, trzecia osoba jest ptakiem. Dzieci tworzące bramy ustawiają się na obrzeżach boiska, każdy „ptak” pilnuje swojej dwójki, która tworzy gniazdo. „Ptaki” i „pustułka” ustawiają się na środku boiska, na sygnał nauczyciela, rozpoczyna się gra. Zadaniem ptaków jest jak najszybciej dobiec do swojego gniazda, zadaniem „pustułki” dotknąć uciekającego ptaka. Ptaki, który został dotknięty, sam staje się „pustułą”. „Ptaki”, którym udało się dobiec do gniazda, zamieniają się z jedną z osób tworzących bramę, teraz to ta osoba będzie uciekać przed pustułą. Osoba, która była „pustułą” dołącza do grupy, której członek udało jej się złapać, w kolejnej turze będzie tworzyła bramę do gniazda.

Projekt współfinansuje

MIASTO
STOŁECZNE
WARSZAWA

Tekst: Aleksandra Wierzbicka
Skład i druk: Ejko-Druk
Nakład: 300 szt.